

ALKOTÓMŰHELY

KENYERES KOVÁCS MÁRTA

HÁROM SZABADKAI ZENESZERZŐ

ARNOLD GYÖRGY

SZABADKA ZENEI ÉLETE A XVIII. SZÁZAD VÉGÉN

A szabad királyi város képe nem nyújt vallami festői látványt. A mintegy 2300 házikó kommunális terv nélkül épült, mind távolabbra terjeszkedve a központtól, a valamikori vártól, amely ekkor már a ferencesek temploma. A város nagy kiterjedésű falusi településre emlékeztet, annál is inkább, mivel lakosságának legnagyobb része még mindig csaknem kizárólag mezőgazdasággal foglalkozik. A monoton falusias élet hétköznapijaiba csak a lakodalmak, keresztelők, a főnőben való összejövetelek, a kocsmák előtt rendezett táncmulatságok visznek színt és változatosságot. A szláv ajkú lakosság énekeit, táncait ilyenkor tambura vagy gajda kíséri, a magyarok vagy hangszeres kíséret nélkül énekelnek és táncolnak, vagy pedig cigányzenészek kíséretével. Ekkor még csak ezek az események nyújtanak alkalmat arra, hogy Szabadka lakossága saját népdalait, népzenejét élvezze, szájról szájra adja. A színtársulatok ugyanis, amelyek 1780-tól kezdve szerepelnek a városban, német együttesek, német szellemet, német zenét igyekeznek terjeszteni. S a Teréz-templomban is, ame-

lyet 1773-ban kezdtek építeni, messziről jött, idegen kántorok működnek, csehek és németek, akik ugyan képzett zenészek, s ezért az iskolai zeneoktatást is rájuk bízzák, de a templomi kórusral csak a latin nyelvű egyházi kompozíciókat énekeltek, az iskolákban pedig a vallásos, ugyancsak latin nyelvű énekeken kívül csak saját hazájuk zenéjét tanítják. E néhány művelt zenész működése és a vidék népeinek zenéje között óriási szakadék tátong. Ez a helyzet egészen 1800-ig, amikor egy nagyon fiatal, még alig tizenkilenc éves karmester jön a városba, Arnold György, aki forradalmi újításokat visz végbe mind az egyházi, mind a világi zene terén, s önfeláldozó, fél évszázados munkájával megalapozza Szabadka zenekultúráját. Országos jelentőségű alkotómunkájában kiemelkedő helyet foglalnak el magyar népzenei motívumokkal átszőtt, nézeti tárgyú világi, sőt egyházi művei is, és ő jelenteti meg az első bűnyevác énekeskönyvet. S a mai szabadkai városi zeneiskola és zenekar megalapítójának is Arnold György tekinthető.

ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Arnold György 1781. június 5-én született a Pest megyei Taksony községben mint Arnold József kántor és az ugyancsak kiváló zenei tehetségű

Böhm Katalin második gyermeke. Pár év múlva az akkortájt híres búcsúhelyen, Hajóson vállalt kántori állást az apa, oda költözött a család, s

György itt végezte az elemi iskolát. Első zenei ismereteit édesapjától és annak kórusában szerezte, de eredetileg nem készült zenei pályára. Pécsre ment tovább tanulni, jogot szeretett volna végezni. Ez a terve azonban nem teljesülhetett. Két esemény is közrejátszott abban, hogy szándéka meghiúsult. 1796-ban meghalt édesapja — György még csak tizenöt éves volt ekkor —, s bár özvegyen maradt édesanyja a „község határozatából” férjhez ment az elhunyt örökébe lépő segédkántorhoz, otthon még kilenc gyermekről kellett gondoskodni. De a közvetlen kiváltó ok, hogy Arnold György elhagyta Pécsset, az a diákcsinny volt, amelyet Abonyi Árpád *Az egyetem pallosa* című regényében írt meg, s amelyben egy Arnoldovics diák is szerepel. E diákcsinny után a pécsi tanulóifjúság java része szétszéledt. Arnold György ekkor Kalocsára került, ahol Pöhm Pál székesegyházi karmester mellett újra a zenének szentelte magát, s olyan sikerrel, hogy 1800. április 19-én mestere meleg hangú ajánlólevelével pályázta meg a szabadkai Teréz-templom karnagyi állását. A városi tanács Pöhm ajánlatára fel is vette Arnoldot próbaévre, amelynek eltelte után megerősítették állásában.

Arnold György korán nősült. 1802-ben kötött házasságot pécsi diákkori kedvesével, Malek Jozefával, akivel Pécs elhagyása után titokban levelezett. A lány apja ugyanis, Malek Mihály katonatiszt, hallani sem akart annak idején a szegény hajósi kántor fiáról. Arnold gyors sikere szabadkai karnagyi állásában azonban hatással volt a lány szüeleire is, akik azután beleegyezésüket adták a házassághoz.

Arnold házassága boldog volt. Öt gyermek származott belőle: Frigyes, Antal, Károly, Ferenc és Mária. A leghetőségesebb és legsokoldalúbb közülük az elsőszülött fiú, Frigyes volt. Úgyesen fuvolázott és zongorázott, de nem a zenei pályát választotta, hanem azt, ami édesapjának nem sikerült: jogi diplomát szerzett. Városi szolgálatba lépett Szabadkán, tanácsnok, később főkapitány lett, majd két ízben is polgármesternek választották meg. Arnold többi gyermeke közül a legkisebb, Mária tűnt ki zenei képességeivel. Apja hangversenyein gyakran lépett fel zongora- és énekszámokkal,

de nem lett hivatásos művész. Páczadiklodi Szabó Sándor földbirtokoshoz ment férjhez.

Hogyan indult Arnold szabadkai út-törő jellegű munkássága? Hogyan vetette meg a fiatal karmester Szabadka mai zenekultúrájának alapjait? Kétségtelenül tehetségével és rátermettségével, de talán legfőképpen mégis rendkívüli, minden akadályt legyőző akaraterejével.

Amikor 1800-ban Szabadkára érkezik, a Teréz-templomban csak egy kis létszámú férfikórust talál, s az újonnan rendelt, kétszárnyú, 18 regiszteres orgona is csak a következő évben készül el. Őt azonban nem csüggesztik a kezdeti nehézségek, a szinte kilátástalannak látszó helyzet. Hihetetlen kitartással és szívóssággal, fáradságot nem sajnálva és saját erejét a legkevésbé sem kímélve küzd minden kis eredményért. 1803-ban eléri a tanácsnál, hogy a város az énekkar mellé még öt zenészt is szerződtessen. De ez a szám még mindig nagyon csekély, és ezzel a pár zenésszel még gondolni sem lehet komoly zeneművek előadására. Hogy mégis menjen valahogy a munka, Arnold maga kezd komponálni egyszerűbb darabokat kis létszámú ének- és zenekar számára. Egy komoly városi zenekar létesítésének a tervéről azonban nem mond le. Zeneiskola alapítását javasolja a városi tanácsnak zenészek nevelése céljából. Javaslatát elvileg el is fogadják, de gyakorlati megvalósításra ekkor még nem kerül sor. A város részéről nem, de Arnold részéről — igen. Tizenkét tehetséges gyermeket gyűjt maga köré, s ő egymaga, aki valójában nem is részesült teljes zenei nevelésben, de saját szorgalma által mégis sokrétű tudásra tett szert, elkezdí tanítani őket különféle zenekari hangszeres játsszására. Néhány évi kitartó, türelmes munka után, 1809-ben megrendezi velük az első koncertet. Ez a rendezvény az első nyilvános hangverseny Szabadka történetében, amelyről tudunk. A következő évben szintén rendez egy hangversenyt ének- és zenekarával, a budai tűzvész károsultjai javára. Tíz éven át foglalkozik tanítványaival anélkül, hogy fizetnének érte. Csak 1814-től kezdve kap a várostól támogatást „zeneisko-

lája", amely valójában a mai szabadkai zeneiskola őse, ugyanúgy, mint ahogyan az általa felnevelt első városi zenekar a mai filharmonikus zenekar őseinek tekinthető.

Arnold tekintélye egyre növekszik a városban. Nemcsak mint nagy tudású és rendkívüli szorgalmú művészt és zenepedagógust, de mint olyan embert is becsülik, aki kapcsolatott tudott teremteni Szabadka többnemzetiségű lakosságával. Az 1813-as *canonica visitatio* megemlíti, hogy a magyar, német és latin nyelven kívül bunyevácul is tud, és úgy jellemzi, mint jó erkölcsű, tartózkodó életű, kiváló művészt.

Amilyen buzgó zenepedagógus, ugyanolyan termékeny zeneszerző is. 1919-ben Eszéken kiadja bunyevác énekeskönyvét, a következő cím alatt: *Pismenik iliti skupljenje pisama razliscitih za nadilnje, svotacsne i ostale dneve priko godine podobnih, za vechu slavu boxju i kriposli duhovne naroda Iliricskoga ucsinjeno po Gjuró Arnoldu u slob. kralj. varoshi M. Theresiopolitanskoj froglavite cerkve sv. Thezeie kora upravitelju. U Osiku slov. Mart. Alois. Divalt. 1819. 8° 202 str.* A fenti cím magyarul így hangzik: *Énekeskönyv vagyis írott gyűjteménye a különböző vasárnapokra, ünnepekre és az év folyamán egyéb hasonló napokra, az Isten nagyobb dicsőségére és az illir nemzet lelki épülésére megszerkesztette Arnold György, M. Theresiopolis sz. kir. város Szt. Teréz főtemplomának karmestere. Eszéken, Divalt M. A. betűivel. 1819. 8 réti 202 lap.* Ez az első nyomtatásban megjelent bunyevác énekeskönyv, s így Arnold tekinthető „a bunyevác kulturális fejlődések egyik alapvetőjének is.” (Schulhoff József: *Az elfelejtett zeneszerző, aki megalapozta Szubotica zenekultúráját.* Napló, Szabadka, 1934. július 22. 23.)

Egyházi karmester lévén, egész sor egyházi művet: offertóriumokat, himnuszokat stb. komponál. Sokoldalúsága és úttörő szelleme azonban egyházi műveiben is kifejezésre jut. Két offertóriumának tárgyát a nemzeti történelemből veszi, ezek az *Offertóriumok Szent Istvánra*. E két korai művében akkoriban divatos operákból dolgoz fel motívumokat, így például Mozart *Don Juanjából* is. De későbbi egyházi műveit, mint például a *Graduale Solenne* címűt, már népzenei elemek szövik át. S amiben országos

viszonylatban is a legelső volt: ő szerezte az első nagyszabású egyházi kompozíciókat (liberákat, misét) magyar szöveggel.

Zeneszerzői alkotómunkája nem marad elismerés nélkül. 1814-ben VII. Pius pápának a francia fogságból való kiszabadulása alkalmából ünnepi offertóriumot komponál. A pápa 1816. június 15-én kelt brevélvel köszöni meg a neki ajánlott művet. A brevét a bécsi nuncius últján küldi el, aki külön levélben méltatja ennek jelentőségét és maga is csatlakozik Arnold munkájának elismeréséhez.

1823-ban XII. Leó pápa koronázására is ír egy offertóriumot. E művéért 1826-ban brevén kívül arany kitüntetést is kap, ami megint csak az osztrák fővároson át jut el hozzá gróf Almássy Ignác bécsi alkancellárnak a szabadkai városi tanácshoz intézett levelével együtt. A kitüntetést július 10-én ünnepélyes keretek között adják át neki, ugyanekkor megválasztják tanácsnoknak is a városi tanácsba, és még egy dolog kapcsán ünneplik: ekkor készült el az első színpadi műve, melodráma Kisfaludy Károly *Kemény Simon* című drámájának szövegére. Arnold György ugyanis a világi zene terén is jelentős és úttörő jellegű műveket alkot a XIX. század ébredő nemzeti szellemében. Egyike azoknak, akik diadalra viszik az új magyar stílus hőskorának zenéjét, a „verbunkos tavaszát”. (Szabolcsi Bence: *A XIX. század magyar romantikus zenéje.* Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1951. 124.) Őzetlen egyéniségére jellemző, hogy 1925-ben felajánlotta a Székesfehérvármegyei Szín-társulatnak, hogy minden jutalmazás nélkül hajlandó komponálni részére nemzeti tárgyú és stílusú darabokat: dalokat, kórusműveket, melodramákat. Arnold nótái, amelyek valójában népies műdalok, az első ilyenfajta művek közé tartoznak a magyar zene történetében, ugyanúgy melodramái is.

Az 1826. július 10-i ünnepélyen Komlóssy Ferenc neves színigazgató, drámaíró és műfordító tartott beszédet, akinek együttese előző évben Pozsonyban felbomlott (ez volt a Székesfehérvármegyei Szín-társulat), s aki új társulatával ekkor Szabadkán állomásozik. Talán éppen azért ő, mivel két héttel később, július 24-én Arnold *Kemény Simonjával* nyitják meg az újonnan épített színháztermet a szabadkai Nagykávéházban. Erdemes

betűhíven idézni néhány részletet ebből a beszédből, amely a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárában 782 qu. Hung. alatt található meg, mivel érdekes korabeli jellemzést tartalmaz Arnoldról, a művészről és az emberéről:

„Érdemlett Tisztelet!

Nincs szebb és Kedvesebb Kötelesség, mint az érdemnek méltó tiszteletet adni, bár az, a köz hangra nem szorúl; de olly munkás Fiját Hazánknak, a ki elméje, ereje kitelhető tehetségével munkálkodik Nemzete javára, lelke, szíve ömlő elragadtatásával, a művészi Jót és Szépet, melylyel bír, készen adja annak díszére; egy illy Hazafit nyilván kijelelni legédesebb, s drágább kötelesség.

Tit: Arnold György Úr, Sz. Kir: Maria-Theresiopolis Várossa érdemes Polgárja és a Muzsika Kar Directora, hasznos munkálódásának szüleményeiben az alsó Vidék régolta gyönyörködött melyly sok musikális Míseivel a Halgatókat Isteni tiszteletre gerjesztette, s buzgó ájtatoságra ragadta; nem külömben tisztelő Cantateival-Ouverturaival, Magyar-táncz s más darabjaival a nyájas, szeléd vigáságot nemzeti érzésre emelte...

Valóban szép és méltó a köz tiszteletre ezen jeles Férjfiú, mert mostan is fáradhatatlan munkálkodással dolgozik Hazája s Nemzete díszére: ugyan is már a múlt 1825-dik Esztendőben a Tek: Székes Fehér Vármegei Directionak azon Nagy Köszönetet érdemlő szép ajánlást tette, hogy minden Operákat-Drámákat, Karénekeket, s bár miféle musika darabokat Nemzete eránt vonzó Magyar szívéből, minden jutalmazás, bér, haszon nélkül megkészetendi; elég lévén azon szép Jutalma, hogy a Magyar Litteratura ezen ágát elősegítheti, és a művészi szép Érzést ébresztheti. Ő maga a szemérmes érdem piruló érzetével áll munkálódva csendességben és tűz elméjének új szüleménye nem sokára világ elejbe kerül. T. Kisfaludy Károly Úr Kemény Simonját választá tárgyul és arra karénekekkel felváltó melodramát szerez; Minden ki musikális tűz lelkét, és szép Elméjének tehetségét ösmeri, előre örvend azon művészi szüleménynek, örvend mert hathatós zengéssel halja Keményt a Harmonia ömlő hangjaiban a Magyar szívekhez szállani, és

a Nemzeti bajnok érzést ébresztő karzengésben csatára kelni hős Eleinket.

Illy jeles Férjfiúval kevély lehet Mtheresiopolis Sz: Kir. Várossa — kegyes szemmel nézhetik Magyarjaink, és méltó Emlékezéssel jelelhetyük Nemzeti művészeink sorába; — bár számos munkái által egész haza megösmerhetné, s Iróink szép drámák, Operák költeményes darabjaikkal Musikális nagy tehetségének adnának tárgyat, hogy a Magyar szívekhez Magyar zengő hangokkal szóljon, és édesdeden ragadó szárnyakkal repitené fény díszhelyre érdemes nevét — tölle vennének példát több Művészeink, és amit az Ég hatalmokban adott, azt olly igaz — szép — haszon nélkül való lélekkel áldozná Hazánknak.”

Arnold egyházzenei munkásságát egy harmadik pápai breve is díszíti, az, amelyet XVI. Gergely 1831-ben való trónra lépésének alkalmából írt művéért kapott. Az 1830-as évekből azonban imind több világi hangverseny-ről szóló krónika is őrzi nevét, s nemcsak Szabadkáról, hanem az ország több nagyobb városából is. Így például 1834. január 16-án Kolozsvárott rendezett hangversenyen két Arnold-mű is szerepel: a *Pirosló nap...* kezdetű karének a *Kemény Simon* című melodramából és a Kisfaludy Sándor versére írt kórusműve, az *Adja Isten, hogy a magyart...* kezdetű. Ugyan ebben az évben március 23-án egy budai hangversenyen előadják egyik zenekari nyitányát és két kórusdalát, egyet a *Kemény Simon*ból, egyet pedig az 1832-ben elkészült újabb színpadi művéből, a *Mátyás király választása* című operából, amelyet rokonával, Heinisch Józseffel közösen komponált Szentjóni Szabó László színművének szövegére. Pár hónappal később pedig, július 24-én ugyancsak a budai színházban Kisfaludy *Ilkájának* felvonásai között Arnold nótáiból adnak elő nagy sikerrel.

Szabadkán 1835. április 19-én rendez zenekarával és az itt állomásozó katonazenekar közreműködésével emlékezetes hangversenyt. A korabeli krónika megemlíti, hogy ezen a koncerten az ezredes két lánya is fellépett. A következő évben Arnold két gyermekét mutatja be a szabadkai közönségnek a kórház javára rendezett hangversenyen. Legidősebb fia, Frigyes, fuvola- és zongoraszámokkal lép fel, míg legkisebb gyermeke, e-

gyetlen leánya, az ekkor még csak nyolcéves Mária Czerny *Rondo brillantját* adja elő zongorán igen nagy sikerrel. Mária később gyakran szerepel énekszámokkal is apja hangversenyein, s Szabadkán kívül más városokban is, így Pécsen, Kalocsán, Szegeden, Zomborban, Djakovón.

A Heinisch Józseffel közösen komponált, *Mátyás király választása* című, még 1832-ben elkészült ópera teljes egészében soha nem került színre. 1841. május 12-én ugyan Marosvásárhelyen színre hozza Pályi társulata, de ebben az együttesben olyan kevés a képzett énekes, hogy a kihagyásokkal előadott dalmű csak mérsékelt sikert arat. Csupán a Mátyást megszemélyesítő Bereckiről írja a korabeli kritika, hogy ajkáról „kedvesen, simán folytak, érzelem hangjain ömlöttek és szívhez szóltak” az énekek. (Honművész, 1841. 372.)

Arnold György harmadik színpadi műve két név alatt is bejárja az országot. Debrecenben 1837. február 21-én adják elő a következő címmel: *A gotthardhegyi boszorkány. Schusztér Antalnak víggal elegy tüneményes melodráma*. A kritika igen dicsérőleg ír róla, többszöri ismétlésre ajánlja, „már csak Arnold György szellemes muzsikája miatt is”. (Honművész, 1837. 205.) Más városokban az *endorbeli boszorkány* cím alatt mint ismeretlen szerző művét mutatják be ugyanezt a darabot, de mindenhol feltűntetik, hogy zenéjét Arnold György szerezte.

Az 1830-as években összeállít egy magyar egyházi énekgyűjteményt is a következő címmel: *Valódi Éneklő Magyar- és Erdélyország kántorai számára*. Ezt a munkáját, amely az év minden napjára tartalmaz egy éneket, 1839-ben fejezi be, s 1840 áprilisában adja meg használatára az engedélyt Furdek Kelemen gimnáziumi igazgató és könyvrevizor.

Bunyevác és magyar énekgyűjteményén kívül van Arnoldnak még egy nagy, rendkívüli szorgalommal összeállított könyve, egy négykötetes zenelexikon, amelyet még 1826-ban befejezett, s amelyről azt hitte, hogy az első ilyen munka a világon, nem tudva, hogy Németországban már megjelent néhány zenei lexikon. De D'Iszo Kálmán szavait idézve „mindenesetre nagy érdeme, hogy már 1826-ot megelőzőleg felismerte egy oly kézikönyvnek a szükségességét,

melyben betűrendbe foglalva megtalálja mindazt, amit a zenéről és a zenészekről tudni szükséges”. (D'Iszo Kálmán: *Arnold György*. Budapest, 1908, Pesti Könyvnyomda, 17.) Lexikonának anyagát valószínűleg az *Allgemeine Musikalische Zeitung* című lipcsei zenei folyóirathól, valamint más, számunkra ismeretlen forrásokból merítette. E művét egyébként németül írta, a címe a következő: *Historisch - musikalisch - biographisches Tonkünstler Lexicon. Mit eigenem Fleisse, zu seiner Belehrung, aus den besten Hülfquellen geschöpft und zusammengetragen von Georg Arnold*. (Történelmi-zenei-életrajzi zeneművészlexikon. Saját szorgalmával, saját tudásának gyarapítására, a legjobb segédforrásokból merítette és összeállította Arnold György.)

Feleségének, Jozefának 1844-ben bekövetkezett halála után Arnold búskomorságba esik, nem komponál több világi műveket. De egyházi műveiben, amelyek ebben az időben keletkeztek, tükröződik a közelgő 1848-as nemzeti forradalom. 1847-ben két liberát is komponál, de nem a szokásos latin szöveggel, hanem „honi nyelven”, ami nagy újítást jelent az egyházi zenében. Ugyanebben az évben egy magyar nyelvű halotti misét is ír, talán szeretett feleségének az emlékére. Arnoldnak ez a műve a legelső magyar mise a zenetörténetben.

Arnold György rendkívül termékeny munkássága és szeretetre méltó egyénisége révén nagy tekintélyre tett szert Szabadkán. Mint a városi tanács külső tagja aktívan részt vett annak munkájában, és 1848 júniusában megtették az ideiglenes csendbizottmány tagjává is. De még ugyanez év október 25-én követte feleségét a sírba. A Teréz-templom kriptájába temették el, ahol a fekete, pajzs alakú táblán a következő felirat olvasható:

ITT NYUGSZIK IS. B.
ARNOLD GYÖRGY
SZABADKA VÁROS
KARNAGYA. MEG-
HALT 848. ÉVI OCT.
25-ÉN ÉLTE 67-IK
ÉV.

Halálának 60. évfordulóján, 1908-ban, márványtáblával is megjelölték kriptáját.

A ZENESZERZŐ

Arnold György zeneszerzői alkotómunkájáról átfogó elemzést adni sajnos nem lehet. Két főműve, a *Kemény Simon* és a *gotthardhegyi boszorkány* című melódráma elkallódott az idők folyamán, kéziratban levő kottákat széthordták a vándor szintársulatok. A *Kemény Simon*ból csupán a *Pirosló nap...* kezdetű karének maradt fenn a kolozsvári Szorgalom Társaság kottatárában. Ez a kórusmű Szabolcsi Bence megállapítása szerint „nem haladja meg a Ruzitska-féle daljátékok magyaros együtteseinek színvonalát”. (Szabolcsi Bence: I. m. 171.) A Heinisch Józseffel közösen írt, *Mátyás király választása* című operának partitúráját a Magyar Állami Operaház őrzi. Ez a mű, ugyancsak Szabolcsi Bence szerint, „nagyobb haladást mutat... legelőször vonja le Ruzitska kísérleteinek konzervenciáját s próbál elhelyezkedni egy új, félig idegen, félig magyar színpadi formavilágban. Még mindenütt Ruzitska olasz—magyar stílusa, mely az olaszos számoknak is magyaros jelleget igyekszik adni verbunkos-közjátékok révén; de a formák már bővebbek, nagyobb lélegzetűek, mint Ruzitska színpadán. A verbunkos jellegű magyar számok megformálásában Arnold invenciójái az elsőbbség (megnyitó kar, 2. felv. g-moll duettje és b-moll tercettje), Heinisch maga inkább csak kitűnő beállító és alkalmazkodó készségével tűnik ki (nyitány, 3. felv. Esz-dúr együttese”. (I. m. 172.)

Arnold táncdarabjaiból egyetlenegy sem, nagyszámú népies dalából is csak kettő maradt fenn. Egy a Veszprémi Zenetársaság kiadványában, ez a X. „fogás” (= füzet) 81. dala, Eöri Márkus Ignácné sz. Rába-Bogyoszlói Vajda Annának ajánlva, a másik pedig a Bartay Ede által a múlt század hatvanas éveiben kiadott gyűjtemény harminc darabja közül az első. D'Iszo Kálmán szerint „mindkettő jeles nóta. A Veszprém megyei első részében a Rákóczi nótára emlékeztető töredékek vannak, egyébként futamokkal és cifrázatokkal teli. A Bartay közölte nótájának *Lassúja* igen szép elégikus hangulatú darab. Megérdemelné, hogy újabb antológiákba felvegyék. E nóta *Frisse* (a tört hármas összhangból alkotott melódia folytonos ismétlése

folytán) kevésbé sikerült, noha triója igen kedves.” (D'Iszo Kálmán: I. m. 13—14.) E két gyűjteményt Arnold egy-egy dalával a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi, ugyanúgy, mint Arnold kéziratban fennmaradt zenei lexikonát, néhány egyházi művét és a nyomtatásban is megjelent *Valódi Éneklő Magyar- és Erdélyország kántorai számára* című gyűjteményének 2. füzetét. E könyv címlapjának fele hiányzik, így csak a cím egy része olvasható rajta és az 1839-es évszám, a címlap belső részén pedig a könyv használatára adott engedély töredéke. D'Iszo Kálmán szerint e gyűjtemény énekei igen egyszerű, sőt „lapos” feldolgozásúak, s szerzőjük az egyszerűség kedvéért „még az összhangosítás szabályaival sem törődik”. (I. m. 17.) Arnold György bunyevác énekeskönyvéből, a *Pismenik*...-ből két példány maradt fenn, egy Zágrábban és egy Slavonska Požegán. E gyűjtemény egyik dalát, a *Veselje ti navišćujem* kezdetű karácsonyi éneket még ma is énekelik Szabadkán.

A szabadkai Teréz-templom kottatárában megtalálható még néhány, sajnos nem teljes partitúra. E műveket tanulmányozva is arra a következtetésre juthatunk, hogy Arnold kiváló zenei tehetsége és hihetetlenül nagy szorgalma azért nem bontakozhatott ki teljesen, mert nem volt meg hozzá a kellő elméleti alapja. Így például a *Graduale Solenne* érdekes motívumainak hatását is formai és más zeneszerzéstani hibák rontják. Egy komoly zeneakadémiai tanulmány hiánya Arnold — társszerző nélkül készült — művein sajnos érezhető. Ez természetesen mit sem von le elévülhetetlen érdemeiből, amelyeket magának úttörő jellegű szervező- és alkotómunkájával szerzett. D'Iszo Kálmán szerint: „Arnold György zeneszerzői munkásságát nézve, hangsúlyoznunk kell, hogy nem műveinek belső tulajdonságai őrzik meg szerzőjük emlékét, hanem az, hogy ő akkor, abban az időben volt zenénk fáradhatatlan harcosa, s tegyük hozzá, a dalmű, az énekes játék művelője, amikor e téren a kezdet kezdetén állottunk. E munkásságával érdemelte ki az utókor elismerését, hálaát.” (I. m. 17.)

ÉLETRAJZI ADATAI

1781. június 5.

Születik a Pest megyei Taksony községben mint Arnold József kántor és Böhm Katalin második gyermeke.

1784

Az apa a híres búcsúhelyen, Hajóson vállal kántori állást; ide költözik a család, György itt végzi az elemi iskolát, zenét édesapjánál tanul.

1791 — ?

Pécsett végzi a középiskolát, jogi pályára készül.

1796

Meghal az édesapja.

? — 1800

Kalocsán Pöhm Pál székesegyházi karmesternél zenei tanulmányait folytatja.

1800. április 19.

Benyújtja folyamodványát tanára ajánlólevelével a szabadkai Teréz-templom karnagyi állására; felveszik próbaévre, amelynek eltelte után megerősítik állásában. A Teréz-templomnak ekkor még csak egy kis létszámú férfikara van, amelyet Arnold orgonán kísér.

1802

Házasságot köt diákkori kedvesével, Malek Jozefával Malek Mihály pécsi katonatiszt leányával. Házasságukból öt gyermek származik: Frigyes, Antal, Károly, Ferenc, Mária.

1803

Sikerül elérnie a városi tanácsnál, hogy a város a templomi énekkar mellé öt zenészt is szerződtessen, akikkel később világi rendezvényeken is fellép. Ugyanekkor javasolja zeneiskola létesítését is; javaslatát elvileg elfogadják, de gyakorlati megvalósítására nem kerül sor.

1804—1814

Tizenkét növendéket tanít ingyen zenei hangszerekre, hogy a város zenekarának kibővítéséről gondoskodjék. „Privát zeneiskolája” a mai szabadkai zeneiskola őse, az általa felnevelt zeneszemből álló együttes pedig a mai filharmonikus zenekar őseinek tekinthető.

1809

Tanítványaival koncertet rendez; ez az első nyilvános hangverseny Szabadkán.

1810

Hangversenyt rendez ének- és zenekarával a budai tűzvész károsultjai javára.

1813

A canonica visitatio dicséretileg nyilatkozik Arnold tudásáról és tulajdonosságairól.

1814

Ettől az évtől kezdve városi támogatást kap „zeneiskolája”. VII. Pius pápa kiszabadul a francia fogságból, Arnold offertóriumot komponál ebből az alkalomból.

1816. június 15.

Fent említett offertóriumáért brevét kap VII. Pius pápától.

1819

Megjelenik első műve nyomtatásban, a *Pismenik*... c. bunyevác énekeskönyv Eszéken.

1823

XII. Leó pápa koronázására offertóriumot ír.

1825

Felajánlja a Székesfehérvármegyei Színtársulatnak, hogy jutalmazás nélkül komponál számára nemzeti négykórusműveket, melodramákat stb.

1826

Offertóriumáért brevét és aranykitüntetést kap XII. Leó pápától; befejezi négykötetes zenelexikonát.

1826. július 10.

Nyilvánosan ünnepli a városi tanács a kitüntetés alkalmából, és annak kapcsán, hogy elkészült első színpadi műve, a *Kemény Simon* című melodrama. Ugyanekkor megválasztják tanácsnoknak is.

1826. július 24.

Arnold *Kemény Simon*jával megnyitják a szabadkai Nagykávéházban felépített színháztermet.

1831

XVI. Gergely pápa trónra lépésére írt művéért brevét kap.

1832

Elkészül *Mátyás király választása* című operája, amelyet Heinisch Józseffel közösen írt.

1834. január 16.

Arnold *Kemény Simon*jából a *Pirosló nap*... kezdetű karének és a Kisfaludy-versre írt kórusmű, *Adja Isten, hogy a magyart*... kezdetű szerepel egy kolozsvári hangversenyen.

1834. március 23.

Hangverseny Budán, amelyen előadják egyik nyitányát, valamint egy-egy kórusművet a *Kemény Simon*ból és a *Mátyás király választásából*.

1834. július 24.

A budai színházban Kisfaludy *Ilkájának* felvonásai között Arnold nótáiból adnak elő nagy sikerrel.

1835. április 19.

Hangverseny Szabadkán városi zenekarával és az itt állomásozó katonazenekar közreműködésével.

1836

Koncert a szabadkai kórház javára, amelyen két gyermeke is fellép, Frigyes fuvola- és zongoraszámokkal, Mária zongoraszámmal.

1837. február 21.

Debrecenben előadják *A gotthardhegyi boszorkány* című melodrámáját.

1839

Befejezi énekeskönyvét, a *Valódi Éneklő Magyar- és Erdélyország kántorai számára* címűt, amely az év minden napjára való énekeket tartalmazza.

1840. április

Furdek Kelemen gimnáziumi igazgató, könyvrevizor megadja az engedélyt a fenti énekeskönyv használatára.

1841. május 12.

Marosvásárhelyen színre kerül Arnold és Heinisch operája, a *Mátyás király választása*.

1844. június 28.

Meghal a felesége.

1848. június

Kinevezik az ideiglenes csendbizottmány tagjává.

1848. október 25.

Meghal Szabadkán. A Teréz-templom kriptájába temetik el.

1908

Halálának 60. évfordulóján kriptáját márványtáblával is megjelölik.

MŰVEINEK JEGYZÉKE

VILÁGI MŰVEK

I. Színpadi művek

1. *Kemény Simon*. Melodráma Kisfaludy Károly szövegére. 1826.
2. *Mátyás király választása*. Opera Heinisch Józseffel közösen Szentjóni Szabó László szövegére. 1832.
3. *A gotthardhegyi (= endorbeli) boszorkány*. Melodráma Schuster Antal szövegére. 1837.

II. Népies műdalok

1. *Magyar nóták* a budai színtársulat részére. 1834.
2. *Magyar nóták* a Veszprémi Zenetársaság kiadásában.
3. *Magyar nóta* a Bartay-féle gyűjteményben.

III. Egyéb világi művek

1. *Magyar táncok*.
2. *Zenekari nyitányok*.
3. *A vesztett rózsza*. *Sárosi Gyula* költeményére. Románc.

4. *Gyászmars zongorára*. „Lekottázta André Pál maga hasznára 1842 Szegeden.”

EGYHÁZI MŰVEK

I. Misék

1. *Sparta*. Mise. C-dúr. Énekkarra, kettős zenekarra és orgonára. 1848.
2. *Mise*. B-dúr (német szöveg). Vegyes karra, zenekarra és orgonára.
3. *Halotti mise* (magyar szöveg) g-moll. Egy énekhangra és orgonára. 1847.

II. Offertóriumok

1. *Nagy offertórium* (VII. Pius pápának fogságból való megszabadulására). 1815.
2. *Offertórium Szent Istvánra*. A Löwenritter c. opera motívumaiból. 1805.

3. *Offertorium Szent Istvánra*. A Don Juan és a Schweizerfamilie opera motívumaiból.
4. *Offertorium pro Festo aniversarii electionis et coronationis SD Papae Leonis*. 1823.
5. *Offertorium e-moll de Beata Maria Virgine*. (A hajósi templom részére.) 1826.
6. *Offertorium C-dúr de Beata Maria Virgine*.
7. *Offertorium de Beata Maria Virgine SS. Pie IX. dedicatum, e-moll*. 1846.
8. *Offertorium in diem Ascensionis Domini*.
9. *Offertorium f-moll de Passione Domini*.
10. *Offertorium f-moll in Festo Corporis Christi*.
11. *Offertorium G-dúr in Festo Corporis Christi*.
12. *Offertorium mit und ohne Echo* (Visszhanggal és anélkül).
13. *Offertorium G-dúr*.
14. *Offertorium húsvétvasárnapra*.

III. Liberák

1. *Libera*. 1809.
2. *Libera honi nyelven*. g-moll. 1847.
3. *Libera honi nyelven*. e-moll. 1847.

IV. Himnuszok

1. *Hymnus pro assumptione Beatae Mariae Virginis*. (Teljes karra.)
2. *Hymnus de SS. Trinitate et Beata Maria Virgine*.

3. *Hymnus Dominica in albis*.
4. *Hymnus Omnium Sanctorum*.
5. *Hymnus Nativitatis Jesu Christi*.
6. *Hymnus Ascensionis Jesu Christi*.
7. *Hymnus de Beata Maria Virgine*.
8. *Hymnus de Trinitate*.
9. *Hymnus de Assumptione*.
10. *Hymnus Nominis Jesu*.
11. *Hymnus pro Martybus et Beata Maria Virgine*.

V. Egyéb egyházi művek

1. *Te Deum*. Zenekarra és vegyes karra. 1833.
2. *Tantum ergo*. 1810.
3. *Tantum ergo C-dúr*. Vegyes karra, zenekarra és orgonára. 1832.
4. *Regina Coeli C-dúr*. Vegyes karra, zenekarra és orgonára.
5. *Et incarnatus est, in Festo Annunciationis*.
6. *Graduale Solenne de Comuni Confessore*. Vegyes karra, zenekarra és orgonára.

IRODALMI MŰVEK

1. *Pismenik iliti skulpjenje pisama razlicsitih... Eszék*, 1819.
2. *Historisch-musikalisch biographisches Tonkünstler-Lexicon*. 4 kötet. 1826.
3. *Valódi Eneklő Magyar- és Erdélyország kántorai számára*. 2 füzet. 1839.

A SZÖVEGBEN ELŐFORDULÓ EGYHÁZZENEI SZAKKIFEJEZÉSEK JELENTÉSE

graduale (= lépcsőfok) = a mise része, amelyet eredetileg az oltár lépcsőjén énekelt az előénekes, majd a gyülekezet válaszolt. Későbbi formájában a templomi kórus adta elő kísérettel vagy anélkül.

hymnus = eredetileg hangszerrel kísért vallásos ének, tágabb értelemben minden lírai vallásos költemény, illetve dal.

libera (libera me = szabadíts meg) = a rekviem (gyászmise) esetenként előforduló zárótétele.

mise = a templomi mise énekes részeinek elkülönítése és összekapcsolása révén létrejött zenei műfaj, amely az európai zene 1350—1600-ig

terjedő időszakának legjelentősebb műformája; a bécsi klasszicizmustól kezdve (1750) a mind nagyobb zenekarokra komponált miséket egyre inkább a hangversenytermekben adták elő.

offertorium (= felajánlás) = hangszeres közjáték a mise keretein belül.

solenne = ünnepi

Tantum ergo = Aquinói Szent Tamás *Pange lingua* című himnuszának ötödik versszaka, amelyet külön is meg szoktak zenésíteni.

Te Deum = középkori egyházi himnusz, amelynek latin szövegét több jelentős zeneszerző is megzenésítette.

IRODALOM

D'Isz Kálmán: *Arnold György*. Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1908.

Pálinkás József: *Muzička škola u Subotici*. Kézirat.

Schullhoff József: *Az elfelejtett zeneszerző, aki megalapozta Szubotica zenekultúráját. Visszaemlékezés Ar-*

nold Györgyre... Napló, Szabadka, 1934. július 22. 23—24.

Szabolcsi Bence: *A XIX. század magyar romantikus zenéje*. Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1951.

Blaško H. Vojnić: *Moj grad u davniini*. Subotica 1391. do 1941. Subotica, 1971. A szerző kiadása.

(Folytatjuk)

